

Підготовка юриста пов'язана з традиціями

– Пане Василю! Ви стали юристом, закінчивши університет більше 30 років тому. Відтоді як викладач (професор) і практикуючий юрист допомагаєте готувати юркадри. Чим кардинально відрізняються тодішня і сучасна системи підготовки юриста? Що ми втратили, а що здобули?

– Істотна різниця полягає в тому, що система підготовки юристів у радянські часи проходила певні кроки становлення, а коли ми досягли так званого етапу «розвинутого соціалізму» все почало руйнуватися, зокрема, система гуманітарної освіти. Система підготовки юридичних кадрів була чітко зорієнтована на тодішні потреби соціалістичної держави. В ті часи не було невідповідності між потребами суспільства і можливостями вищої школи.

Коли відбулася відома зміна суспільно-політичної формації, вища школа виявилася абсолютно неготовою до змін. Відтак, упродовж перших п'яти років незалежності вища школа випускала кадри, що готувалися за старою накатаною системою, яка задовольняла вимоги уже неіснуючої держави. Наприклад, теорію держави і права продовжували вивчати, орієнтуючись, зокрема, на постулати Вишинського.

Наступною проблемою, з якою зіткнулася вища школа, була гостра необхідність у великій кількості юридичних кадрів. Тож почали виникати нові юридичні факультети, юридичні ВНЗ, зокрема приватні. Повірте, я особисто за приватні навчальні заклади, в тому числі і юридичні.

Проте, що було цінного в класичних юридичних ВНЗ та відповідних факультетах, наприклад, у Харківській юридичній академії? Були наукові школи! Наукова традиція передавалася від покоління до покоління, що мало величезне значення для підготовки висококваліфікованих фахівців.

Підготовка юриста подібна до підготовки актора чи представника інших творчих професій. Вона не може здійснюватись без особистого контакту студента з носіями традиції. Проте професура, що склалася у нас ще в радянський період, виявилася не готовою до умов, в яких вони опинились після розпаду СРСР. Оскільки викладачі перебували в жебрацькому становищі, вони змушені були податися на пошуки роботи до різних закладів, чи шукати інші шляхи виживання.

– Маємо «університетську систему підготовки юристів», тобто майбутніх юристів готують у

ВНЗ, а випусник має кваліфікацію юриста. Але чи можна вважати випусника ВНЗ «підготовленим» юристом в контексті готовності до юридичної діяльності та практики?

– Сьогодні юридичні ВНЗ та факультети ще не відповідають вимогам якісної підготовки сучасних юристів, хоча тенденції змін на краще є. Наприклад, зараз формується спеціалізація випусників за тими напрямками, що справді відповідають потребам практики. Поступово зникають абстрактні навчальні курси, натомість з'являються спеціалізовані дисципліни з банкрутства, цінних паперів, фондового ринку тощо. Це означає, що формується загал фахівців, які володіють такими спеціалізованими знаннями і можуть їх передати студентам. Одиниці студентів можуть оволодіти знаннями лише за допомогою опрацювання підручників. Насправді більшості з них потрібен контакт із викладачем. Чимало залежить від атмосфери, традицій, що склалися у певному вищому навчальному закладі.

Нині система юридичної освіти вже прагне відповідати сучасним вимогам, намагається прислухатися до потреб юридичного ринку. Це не може не тішити.

– Чого реально бракує випусникам та системі їх підготовки?

– Якщо розглянути загальний рівень підготовки юристів, то справді виявляється, що ВНЗ на сьогодні готують, так би мовити, «напівфабрикати», з яких можна пізніше виліпити суддю, прокурора, адвоката тощо. Але всі випусники одразу після отримання диплому вважають себе юристами. Ось в цьому і є великий недолік сучасного підходу до юридичної освіти.

Справа в тому, що психоемоційний настрій адвоката, судді, прокурора чи міліціонера – це зовсім різні речі. Отже, професійна підготовка окремих категорій юристів повинна мати свою специфіку. Правильно ставлять питання про те, що необхідно окремо розвивати Академію суддів, Академію прокуратури тощо.

У нас є потужний фундамент університетської освіти, який дозволяє готувати юристів з належною спеціалізацією. Але в майбутньому доля конкретного фахівця залежить від нього самого, від його схильності до обраної професії, покликання, бажання докладати зусиль до професійного зростання.

– Як юрист-практик і керівник ЮФ першої величини – чи задоволені ви якістю кадрів після університету? Чи не потрібно їх «перевчати»?

– Я вже говорив про навчальні заклади з давніми класичними традиціями та корисність цих традицій для підготовки фахівців. Проте на сьогодні в деяких класичних юридичних ВНЗ, на окремих юридичних факультетах

виникає занадто великий консерватизм, навіть деяке

«ПІДГОТОВКА ЮРИСТА ПОДІБНА гість редакції, д. ю. н., професор, старший Василь КИСІЛЬ про кращі традиції»

«верхоглядство», що негативно позначається на рівні підготовки випусників. Натомість існують молоді ВНЗ та факультети, в яких рівень підготовки юристів досить високий. Наприклад, Києво-Могилянська академія. Її факультету правничих наук трохи більше 10 років, але я бачу по фахівцях, які приходять до нас на роботу, що більшість з них на «голову вищі» за рівнем підготовки для виконання спеціалізованих практичних завдань, ніж випусники інших вишів.

– Може це питання добору абітурієнтів, радше ніж особливостей підготовки?

– Дійсно, основа основ якісної підготовки юристів – це відбір абітурієнтів. Якщо ВНЗ ще на цій стадії відібрав студентів із відповідним потенціалом, здатних до навчання та здібних, то і випусники будуть належної якості.

Раніше випусники факультету міжнародного права та міжнародних відносин з точки зору представників адвокатури, зокрема керівництва Спілки адвокатів України, взагалі не вважалися юристами... Проте сьогодні виявилось, що саме випусники цього факультету захопили найбільш прибуткову частину ринку юридичних послуг, що, в свою чергу, викликало нарікання та образи з боку адвокатів. Справа в тому, що ми були єдиним факультетом, де вивчалось іноземне право у порівняльно-правовому аналізі з вітчизняним правом. Ті, хто закінчили юридичні факультети і знали тільки радянське право, просто не могли активно долучитися до юридичного обслуговування створення СП, правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності тощо. А ми змогли.

– Багато юристів – це добре чи погано?

– Порівнюючи з іншими країнами, не можна говорити, що у нас надто багато юристів. Однак у нас є багато так званих юристів, чиї дипломи провищу освіту не відповідають їх фаховому рівню.

В моїй практиці був випадок, коли мене запросили для пояснень щодо діяльності одного з ВНЗ, який було створено на Півдні України, і я в ньому числився як доцент чи професор, хоча насправді я взагалі не знав, що такий заклад існує.

Копії моїх документів справді у того ВНЗ були, але здобули вони їх не з моєї волі і без мого відання. Завдяки подібним махінаціям вони отримали і ліцензію, і акредитацію. Щодо діяльності цього закладу була порушена кримінальна справа, і уже слідчий мені пояснював, що цей заклад видавав студентам дипломи, хоча не було проведено жодного заняття!

Таким чином, я не сприй-

маю як юристів випусників тих ВНЗ, які не мають ані традицій, ані належної бази для підготовки фахівців.

– У контексті сказаного, як ви ставитесь до «заочної юросвіти»?

– Особисто я проти такої форми навчання юристів. Бувають, звичайно, випадки, коли зі здобуттям юридичної освіти у певної особи пов'язані конкретні перспективи кар'єрного зростання. Проте, знаючи ситуацію в цій сфері, я можу сказати, що заочне навчання перетворилося в просту торгівлю дипломами. Окрім цього, у нас зараз сформувався потужний ринок торгівлі магістерськими, дипломними роботами, навіть дисертаціями. В цьому контексті на сьогодні викладачу складно працювати навіть зі стаціонаром, не говорячи вже про студентів заочного відділення.

Особисті якості та табу юриста

– Як ідеологічно змінилася система підготовки юристів? Раніше держава очікувала від юристів повної лояльності, що визначало філософію та зміст підготовки юристів. Як сьогодні?

– У нас на даний час ідеологічне підґрунтя системи підготовки юристів ще не сформувалося. Раніше перед навчальним закладом стояло завдання підготувати та розподілити випусників. Сьогодні такого завдання немає. Студента готують і «викидають», а далі – хто підбере. Випусник чи «впливе», чи загине. Сказати, що це погано, я не можу. Людина повинна усвідомлювати, яку вона вибирає професію, чи дійсно цей фах їй підходить тощо. Особи, які мають покликання до певної професії, себе, зрештою, в ній знаходять.

– Раніше, в радянські часи, питання чесності та порядності юриста не стояло гостро. Мабуть тому, що «будівничі комунізму» вважалися апріорі чесними і порядними. Відтак, акцент переносився на кваліфікованість. Що змінилося? Чи актуалізується значимість моральних якостей юриста?

– Ви знаєте, останнім часом це питання справді набуло нової актуальності. Ринок зараз уже вимагає не просто дипломованого спеціаліста, а фахівця, який би мав певні моральні якості, що повинні бути притаманні певній професії. Це твердження поширюється на більшість категорій юристів, окрім працівників силових структур. Такі працівники

Підготовка юриста подібна до підготовки актора чи представника інших творчих професій. Вона не може здійснюватись без особистого контакту студента з носіями традиції

Виявляється, що ВНЗ на сьогодні готують, так би мовити, «напівфабрикати», з яких можна пізніше виліпити суддю, прокурора, адвоката тощо. Але всі випусники одразу після отримання диплому вважають себе юристами. в цьому і є великий недолік сучасного підходу до юридичної освіти

Дійсно, основа основ якісної підготовки юристів – це відбір абітурієнтів. Якщо ВНЗ ще на цій стадії відібрав студентів із відповідним потенціалом, здатних до навчання та здібних, то і випусники будуть належної якості

ДО ПІДГОТОВКИ АКТОРА...», – партнер АО «ЮФ «Василь Кісіль і Партнери» формування юриста

традиційно вважаються юристами, проте вони змушені виконувати накази, не мають права їх обговорювати чи ставити під сумнів, тобто вини є «людьми підневільними».

У радянські часи на моральні якості юриста теж звертали належну увагу. Наприклад, особа, яка мала намір стати суддею, проходила з десятком різних комісій, які розглядали її моральний образ. Проте в ті часи була своя специфіка щодо вимог до особистих якостей фахівця, зумовлена офіційною ідеологією.

Можливо, я не так багато працював у межах радянської системи, проте хочу зауважити, що в ті часи такі судові рішення, які ухвалюються подекуди сьогодні, не можна було собі уявити навіть у теорії. Зумовлено це, зокрема, і строгістю вимог до моральних якостей.

– Чи мають бути у юриста табу? Чого ніколи на повинен дозволити собі юрист?

– У юриста мають бути табу в сфері професійної діяльності. Наприклад, дії адвоката ніколи не повинні завдавати шкоди тій особі, якій він надає правову допомогу чи захист. В цьому і є суть його діяльності, навіть якщо клієнт адвоката виявився останнім негідником. Юрист також ніколи не повинен іти на порушення закону.

Інтригуючі запитання

– Пане Василю! Кажуть, що ви назвали фірму (згадуючи її ім'я), аби підкреслити для оточуючих, що йдеться не про кримінального авторитета з таким само прізвиськом. Це правда?

– Ні, це не правда. Спочатку в нас була інша назва, дуже складна, особливо для вимови іноземців. До думки саме про таку назву, яка є зараз, мене підвів приклад іноземної фірми «Бейкер і Макензі». Юридична діяльність на Заході переважно персоналізована. Люди повинні знати, з ким вони мають справу. Отже, назва має бути пов'язана з ім'ям партнерів юридичної фірми. Нинішню назву нашої фірми мені запропонували мої молоді партнери. Оскільки прізвище в назві значилося одне, бо вони ще не мали на той час значного досвіду чи відомості, то довелося включити ім'я.

– Чому є розбіжність у написанні вашого прізвища у назві фірми та щодо вас особисто?

– Поясню. Справитому, що коли ми вперше реєстрували нашу фірму як ТОВ з цією назвою, то ми понесли документи до тоді ще держадміністрації Московського району м. Києва. А чиновник зареєстрував нас російською мовою, зробивши кальку з української. Освійшишов назві «Василь Кісіль», замість Кісіль. Переробляти ми вже не стали.

– Як і чому ви стали юристом?

– Коли я був ще школярем 11-12 років, знайшов на горіщі книгу без обкладинки, отже, без назви. Я її прочитав, мало що зрозумів, але дуже захопився. Як виявилось значно пізніше, це була праця відомого російського науковця Шершеневича «Основи загальної теорії права». Як вона потрапила на горіще не знаю, оскільки в нашій родині не було юристів. Проте саме ця книга стала першим моїм поштовхом до юридичної професії. Також великий вплив на мене справляло ставлення мого дідуся до юридичної діяльності. Він особливо поважав суддів. Він мене теж підштовхнув до юриспруденції, позаяк бачив мою схильність до гуманітарної науки.

– Чи пишаєтеся ви тим, що ви юрист. Якщо так, то чому?

– Я дійсно пишаюсь тим, що я юрист. Тим більше, моя перша професія була далека від юридичної. Це була радіотехніка, і я швидко переконався, що цей фах не для мене. Я пишаюсь також тим, що мені довелося жити і працювати в період горбачовської перебудови. Цей період дозволив мені сформуватись як фахівцю не тільки в сфері наукової та викладацької діяльності, але й в сфері юридичної практики.

Моя фірма починалася з наукового гуртка з міжнародного приватного права. Мої партнери – це учасники цього гуртка. Якби не вони, можливо, і фірми не було б, бо це була їх ініціатива. Я усвідомлював, що мої молоді партнери покладаються на мене. В мене завжди був «професійний тил» – викладання в університеті, а в них з нашою фірмою були пов'язані всі надії та перспективи. Тому на мені завжди була велика відповідальність.

– Чи хотіли (хочете) ви бачити своїх дітей, онуків юристами?

– Так, хотів би. Проте я знаю, що моя старша дочка Олександра уже не буде юристом, оскільки вона вибрала для себе економіку. Молодша Домініка зараз ще тільки в 5 класі, вона навчається в угорській школі. Отже, я питання щодо її юридичної освіти ще не піднімав.

– Пане Василю! Що порадите тим, хто вирішує, бути чи не бути юристом?

– Якщо у людини є сумніви, чи доцільно їй пов'язувати життя з юридичною діяльністю, то вона повинна або розв'язати їх, більш докладно дізнавшись про сутність цієї професії, або утриматись від такого вибору своєї долі. Рішення про вибір юридичної спеціальності має бути обґрунтованим, чітко виваженим.

З одного боку, юристи, особливо адвокати, неоднозначно сприймаються суспільством. Наприклад, я не знаю жодного анекдоту, в якому б адвокат висвітлювався з позитивної сторони. З іншого боку, юридична освіта сама по собі є дуже престижною. Її наявність додає особі позитивних балів, широти кругозору в громадській, у політичній діяльності, навіть якщо така особа не займається юридичною практикою.

Особа, яка готує себе до практичної юридичної діяльності, має бути ментально налаштованою на належну правову допомогу всім особам, які до неї звернулися.

– А тим, хто вже закінчує навчання у юридичному ВНЗ?

– Фахівець, який здобув вищу юридичну освіту, повинен чітко з'ясувати, якими він володіє професійними якостями, і в якій сфері юридичної діяльності він ці якості може застосувати найкращим чином. Чи придатний він до адвокатської діяльності, можливо, йому слід працювати в прокуратурі, інших правоохоронних органах тощо. Звичайно, таке самовизначення слід робити не після отримання диплома, а впродовж другого-третього курсу навчання.

– Ви відзначали, що ваша професійна мрія – «бути правником у моему розумінні цього поняття». Роз'ясніть, будь-ласка.

– Я глибоко переконаний, що право – це не міліція, не в'язниця, не насильство. Я хотів би, щоб із правниками завжди асоціювалася допомога людині, яка потрапила по своїй чи не по своїй волі в ситуацію, де її треба захистити, надати їй належну правову допомогу.

Вчителі і книги

– Професор Геннадій Матвеев є для вас авторитетом у світі права. Як він вплинув на ваше формування?

– Дякуючи йому, я дійсно сформувався як викладач. Професор Матвеев був людиною, котра вміла так поправити, так вказати на помилку, що сприймалося це як турбота про людину, а не критика.

В нього була непростя доля на факультеті, його зняли з посади декана за те, що він запросив священика на похорон тещі. Проте він передав мені свій досвід, розкрив мені особливості університетського життя. Найбільше я цінував у професорі те, що він був істинно порядною людиною, на першому місці в якій був професіоналізм. Він привчив мене до

чіткого дотримання принципу, згідно з яким ніколи не можна заходити до аудиторії не підготувавшись. В аудиторії сидить близько 200 студентів, лекція триває 2 години. Отже, на одну лекцію викладача ці студенти витрачають 400 людиногодин. Цей принцип свого часу утримав мене від залишення викладацької діяльності.

– Які три книги ви б порадили почитати кожному юристові?

– Якщо говорити про галузеві книги, то з теорії права – праці Сергія Сергійовича Алексеева, з цивілістики – праці Олімпіади Соломоновича Юффе, а також працю Рудольфа фон Геринга «Дух [сучасного] римського права».

– Яку книгу ви прочитали останнім часом і чому обрали саме її?

– З інтересом читаю переклад праці Браяна Таманага «Верховенство права», що нещодавно з'явився. Рекомендую всім, хто цікавиться цією темою. Праця підводить до розуміння верховенства права.

– Яку професію, поряд з юридичною, ви залюбки б опанували?

– Скоріше за все, в мене було б дві професії: або лікаря, або священика. Щоправда, я не вмю співати (посміхається. – *Ред.*).

– Ви займаєтеся правом більше 35 років (якщо включати студентські роки). Який найбільший урок ви винесли з «життя в праві»?

– Ви знаєте, в мене був такий випадок у житті, пов'язаний із викладацькою діяльністю. Мене на іспиті попросили поставити оцінку одному студенту. Причому просила людина, якій я не міг відмовити. Я не знаю чому, але я все ж утримався від такої дії. За кілька днів мені стало відомо, що цього студента на іспиті не було, він уже три дні перебуває в СІЗО. Саме тоді я зрозумів, що добро є добром, але іноді й Бог утримує від подібних вчинків.

Спілкувався
Славик БІГУН

ПЕРСОНА	
П.І.Б.	КИСІЛЬ Василь Іванович
Вік	58 років
Стаж	У галузі права – більше 30 років
ЮФ	АО «ЮФ «Василь Кісіль і Партнери»; Інститут міжнародних відносин КНУ ім. Т. Шевченка
Навч. заклад	Керуючий партнер ЮФ (з 1991), старший партнер (з 2007)
Посади	професор кафедри міжнародного приватного та митного права Інституту міжнародних відносин КНУ ім. Т. Шевченка
Інші посади, діяльність	Член: • Науково-консультативної ради при ВАСУ (з 2007) та ВГСУ (з 2004) • Національна комісія зі зміцнення демократії та утвердження верховенства права при Президентові України (з 2005) • Постійний Третейський суд у Гаазі (від України) (з 2004) • Палата незалежних експертів з питань іноземних інвестицій при Президентові України (з 1997) • і голова Наглядової ради Української правничої фундації (з 1995) • (науковий консультант) Комітету ВРУ з питань економічної політики, управління народним господарством, власності та інвестицій (з 1990)
Попередні посади, досвід	Голова правління першої в Україні недержавної ЮФ «Юрзвонісервіс» (1987-1991); з 1976 р. – асистент, ст. викладач, доцент, (нині) професор кафедри міжнародного приватного права ІМВ КНУ
Сфери практики	Цивільне право, міжнародне приватне право, іноземні інвестиції, міжнародна торгівля
Освіта, кваліфікація	Д. ю. н. (з 2001, тема: «Механізм колізійного регулювання в сучасному міжнародному приватному праві»), к. ю. н. (з 1980, тема: «Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності»), адвокат (з 1994); «спеціаліст» (з 1976, КНУ ім. Т. Шевченка, ф-т міжн. права та міжн. відносин)
Знання мов	Українська, російська, французька
Авторитет в галузі права	МАТВСВ Геннадій Костянтинівич
Найбільші проф. досягнення	Захист докторської дисертації та участь у створенні АО «ЮФ Василь Кісіль і Партнери»
Проф. мрія	Бути правником у моему розумінні цього поняття
Проф. кредо	Право – це мистецтво добра та справедливості

У юриста мають бути табу в сфері професійної діяльності. Наприклад, дії адвоката ніколи не повинні завдавати шкоди тій особі, якій він надає правову допомогу чи захист. В цьому і є суть його діяльності, навіть якщо клієнт адвоката виявився останнім негідником. Юрист також ніколи не повинен іти на порушення закону

Юридична діяльність на Заході переважно персоналізована. Люди повинні знати, з ким вони мають справу. Отже, назва має бути пов'язана з ім'ям партнерів юридичної фірми

Фахівець, який здобув вищу юридичну освіту, повинен чітко з'ясувати, якими він володіє професійними якостями, і в якій сфері юридичної діяльності він ці якості може застосувати найкращим чином